
РАЗВИТИЕ НА ПОТРЕБИТЕЛСКОТО КРЕДИТИРАНЕ ОТ НЕБАНКОВИТЕ КРЕДИТИРАЩИ ДРУЖЕСТВА В БЪЛГАРИЯ

Д-р Валя Н. Василева¹

*Университет за национално и световно стопанство – София,
катедра „Финанси“*

Резюме: Настоящото изследване е посветено на потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране в България, през периода март 2008 – септември 2018 г. Направено е кратко представяне на същностните характеристики на потребителския кредит и е отделено внимание на ключови аспекти от нормативното регламентиране на този вид кредитиране у нас. Открити са основните тенденции в динамиката на обема на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества, и са изведени основните им детерминанти в страната. Анализът на небанковото потребителско кредитиране е допълнен в сравнителен план с тенденциите в динамиката на банковото потребителско кредитиране. На тази база се извеждат основните перспективи за растежа в сегмента на небанковите потребителски кредити в България.

Ключови думи: потребителски кредити, бързи кредити, дружества, специализирани в кредитиране .

JEL: E51, G21, G23.

* * *

Увод

Потребителските кредити, отпуснати от небанковите кредитиращи дружества в България, са важен външен източник на финансиране на потреблението на домакинствата, използвани за удовлетворяване на широк спектър от потребителски нужди. Тези кредити помагат на кредитополучателите да подобряват стандарта си на живот,

---

¹ E-mail: valya_vasileva@yahoo.com

тъй като им позволяват незабавно потребление на стоки и услуги. По този начин ръстът на потребителските кредити (кредитите за потребление) може да стимулира индивидуалното потребление на домакинствата.

В периода по време и след последната глобална финансова и икономическа криза небанковото потребителско кредитиране в България претърпява значителни промени по отношение на количеството и качеството, предизвикани от въздействието на редица фактори.

Обект на настоящото изследване са потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране в България, през периода март 2008 г. – септември 2018 г.

Предмет на изследването е динамиката на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества в България.

Основната цел на настоящата статия е да се анализира развитието на потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране в страната, през изследвания период.

Реализирането на тази цел се осъществява чрез решаването на следните **изследователски задачи**:

- Да се очертаят по-важните тенденции в развитието на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества в България.
- Да се открият основните фактори, определящи динамиката на небанковите потребителски кредити в страната.
- Допълване на анализа за небанковото потребителско кредитиране в сравнителен план с тенденциите в динамиката на банковото потребителско кредитиране у нас.

Извършеният анализ е базиран на използването на статистическа данни с източник Българската народна банка (Парична статистика и Други финансови институции).

1. Нормативни основи на потребителското кредитиране в България

Съгласно европейската *Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива № 87/102/ЕИО на Съвета* (2008) потребителският кредит е кредит, който конкретен кредитор (физическо или юридическо лице), действащ в рамките на своята търговска, стопанска или професионална дейност, предоставя или обе-

щава да предостави на потребителя под формата на разсрочено плащане, заем или друга подобна форма на улеснение за плащане.

Според наръчник относно информация за финансови продукти и услуги, изготвен от Българската народна банка (БНБ, 2017), потребителският кредит е предназначен за физически лица с цел финансиране на текущи нужди за потребление. Посочените примери за използване на потребителски кредити са: ремонт, покупка на черна или бяла техника, обучение, лечение, почивка, плащане на текущо битово задължение, покупка на превозно средство и др. Тук може да се допълни, че този вид кредити се използва също за рефинансиране на съществуващи кредитни задължения. Изтъква се, че потребителският кредит се предлага от банки и от финансови институции, регистрирани при БНБ. Следователно той може да бъде банков или небанков.

В зависимост от наличието на обезпечение потребителският кредит бива необезпечен и обезпечен. За обезпечение се ползват например залог на заплата, поръчителство, залог на финансов актив (депозит), залог на движимо имущество и др.

Действащият Закон за потребителския кредит (ЗПК) у нас влиза в сила от 12 май 2010 г. и отменя ЗПК от 2006 г. Новият закон цели да въведе в националното ни законодателство изискванията на европейска директива относно договорите за потребителски кредити от 2008 г.

ЗПК, отчитайки особеностите на потребителския кредит, допълва и засилва потребителската защита, установена в Закона за защита на потребителите.

Важен момент в действащия ЗПК са мерките, насочени към отговорно поведение както от страна на кредиторите при предоставяне на кредит, така и към отговорно поведение от страна на потребителите при кандидатстване и получаване на кредит.

В чл. 9, ал. 1 от действащия ЗПК (2010) е записано, че договорът за потребителски кредит е „договор, въз основа на който кредиторът предоставя или се задължава да предостави на потребителя кредит под формата на заем, разсрочено плащане и всяка друга подобна форма на улеснение за плащане, с изключение на договорите за предоставяне на услуги или за доставяне на стоки от един и същи вид за продължителен период от време, при които потребителят заплаща стойността на услугите, съответно стоките, чрез извършването на периодични вноски през целия период на тяхното предоставяне.“

С направени промени в ЗПК, влизащи в сила от 23.07.2014 г., на кредиторите се забранява да събират такси и комисиони за действия, свързани с усвояване и управление на кредита. Съществен момент в

закона са и направените промени с цел постигане на по-голяма прозрачност при формирането на лихвените проценти по кредитите.

Важен елемент в ЗПК от 2010 г., както и в отменения ЗПК от 2006 г., е годишният процент на разходите (ГПР)², който позволява сравняването на различни предложения за потребителски кредити. Банките изчисляват ГПР за потребителските кредити, който включва всички лихвени плащания по кредита, такси, комисиони и други разходи за сметка на клиента, извършването на които е условие за отпускането на кредита. ГПР отразява реалната цена на кредита и представлява общия разход по кредита, изразен като годишен процент от сумата на отпуснатия кредит.

Според промените в ЗПК, направени през 2014 г., ГПР по потребителските кредити не може да надвишава пет пъти размера на законната лихва по просрочени задължения, която се определя с постановление на правителството. На практика промяната засяга небанковите финансови институции, предоставящи кредити на потребители, тъй като ГПР по банковите потребителски кредити са далеч по-ниски от определения таван.

С направените промени от 2014 г. в обхвата на ЗПК преминават и кредитите под 400 лева. Тази промяна е важна стъпка най-вече за засилване на потребителската защита в областта на потребителските кредити, отпуснати от дружества, специализирани в кредитиране, или т.нар. „дружества за бързи кредити“. Тази промяна обаче бе редно да бъде извършена по-рано във времето.

По отношение на нормативната база в областта на потребителското кредитиране в България може да се заключи, че направените промени в законовите разпоредби относно този вид кредити през анализирания период допринасят за повишаване нивото на потребителска защита. Във връзка с вземането на отговорни решения от потребителите за поемане на дългове от особено значение са насърчаването и реализирането на повече финансови образователни инициативи, подкрепени от държавни институции, професионални асоциации, неправителствени организации и др.

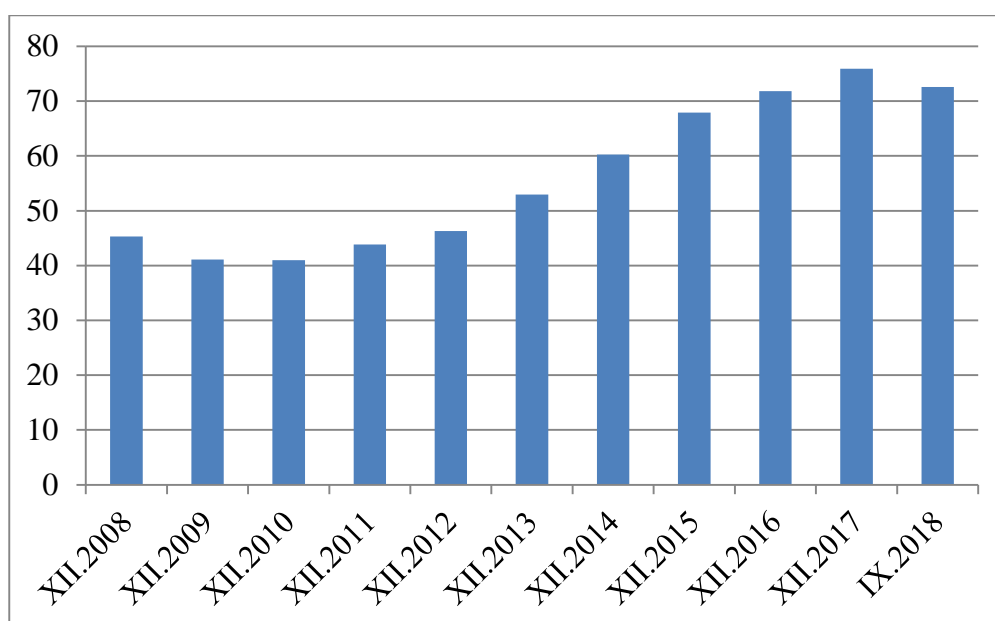
Добрата финансова грамотност е от съществена важност за развитието на самозащита на потребителите по отношение на настъпването на непредвидени обстоятелства и поемането на прекомерни рискове.

---

² ГПР се изчислява по формула, предвидена в ЗПК.

2. Тенденции в развитието на потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране, през периода март 2008 – септември 2018 г.

През периода март 2008 – септември 2018 г. в структурата на вземанията по кредити на дружествата, специализирани в кредитиране³, преобладават потребителските кредити. Относителният дял на този тип кредити в общия размер на вземанията по кредити от резиденти на специализираните в кредитиране дружества се увеличава до 75.9% към края на декември 2017 г. при 45.3% в края на същия месец на 2008 г. (вж. Графика 1). Към септември 2018 г. този дял се понижава до 72.6%, но остава силно доминиращ.

Източник: БНБ (други финансови институции: дружества, специализирани в кредитиране); собствени изчисления.

Графика 1. Дял на потребителските кредити в общия обем на вземанията по кредити от резиденти на дружества, специализирани в кредитиране, през периода декември 2008 г. – септември 2018 г. (%)

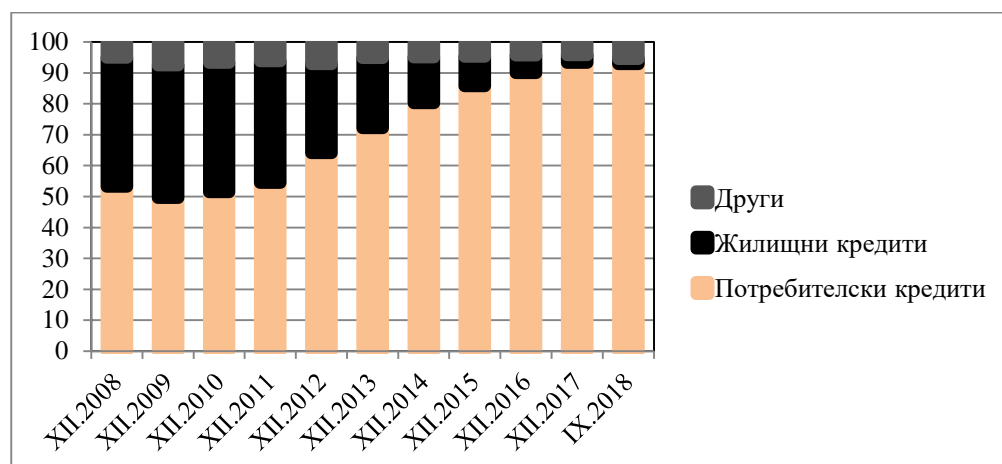
³ Дружествата, специализирани в кредитиране, са небанкови финансови институции, предоставящи кредити.

В структурата на вземанията по кредити от домакинства и нетърговски организации, обслужващи домакинствата (НТООД), потребителските кредити са около 92.9% в края на третото тримесечие на 2018 г. спрямо 53.3% в края на 2008 г. (вж. Графика 2). Казано по друг начин, специализираните в кредитиране дружества се фокусират предимно върху отпускането на кредити, използвани за удовлетворяване на текущи нужди.

По начало потребителските кредити са най-рискови за кредиторите в сравнение с жилищните кредити и кредитите за нефинансови предприятия, което предполага и по-висока доходност. По-високата доходност прави потребителските кредити атрактивни за кредиторите.

Във връзка с това Трифонова (2015) отбелязва, че при такива продукти, като необезпечените кредити за лични нужди, кредиторите начисляват по-висока цена за по-високия риск.

В условията на макроикономическа стабилност в периода преди последната глобална финансова и икономическа криза да засегне българската икономика, се наблюдава висока кредитна активност при потребителското кредитиране, осъществявано от небанковите кредитори дружества в България. Високият ръст на небанковите кредитите за потребление се дължи на нараснало предлагане и търсене на този вид кредити. С увеличаването на заетостта и доходите домакинствата се чувстват по-уверени, че ще могат да обслужват финансови задължения.

Източник: БНБ (други финансови институции: дружества, специализирани в кредитиране); собствени изчисления.

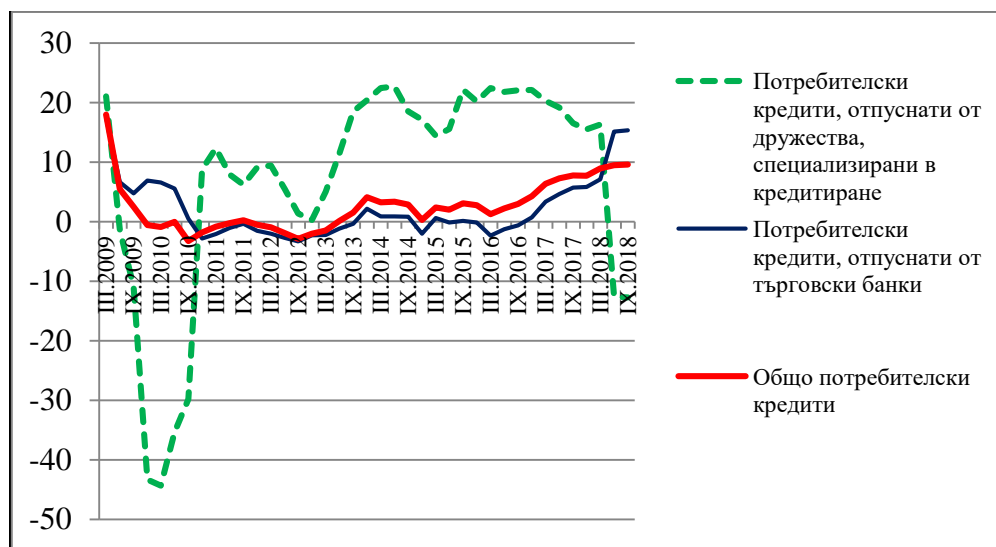
Графика 2. Структура на кредитите на домакинства и НТООД, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране, през периода декември 2008 г. – септември 2018 г. (%)

Потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества, отбелязват сериозен растеж до края на 2008 г., като темпът на прираст на годишна база на обема на тези кредити достига внушителните 53.6%.

Глобалната финансова и икономическа криза не подминава и дружествата, специализирани в кредитиране. От началото на 2009 г. обемът на потребителските кредити в този сектор започва да намалява. В периода на второ тримесечие на 2009 г. – трето тримесечие на 2010 г. – годишният им темп на прираст е отрицателен, като в края на първото тримесечие на 2010 г. той възлиза на рекордните -44.3% (вж. Графика 3).

В условията на несигурност за заетостта и бъдещите доходи домакинствата се стремят да намаляват задлъжнялостта си и са по-предпазливи по отношение на допълнителното задлъжняване.

От края на 2010 г. до средата на 2012 г. годишният темп на прираст на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества, се движи в диапазона от 5.5% – 12.4%, но през втората половина на 2012 г. той е много нисък.

Източник: БНБ (парична статистика: кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД; други финансови институции: дружества, специализирани в кредитиране); собствени изчисления.

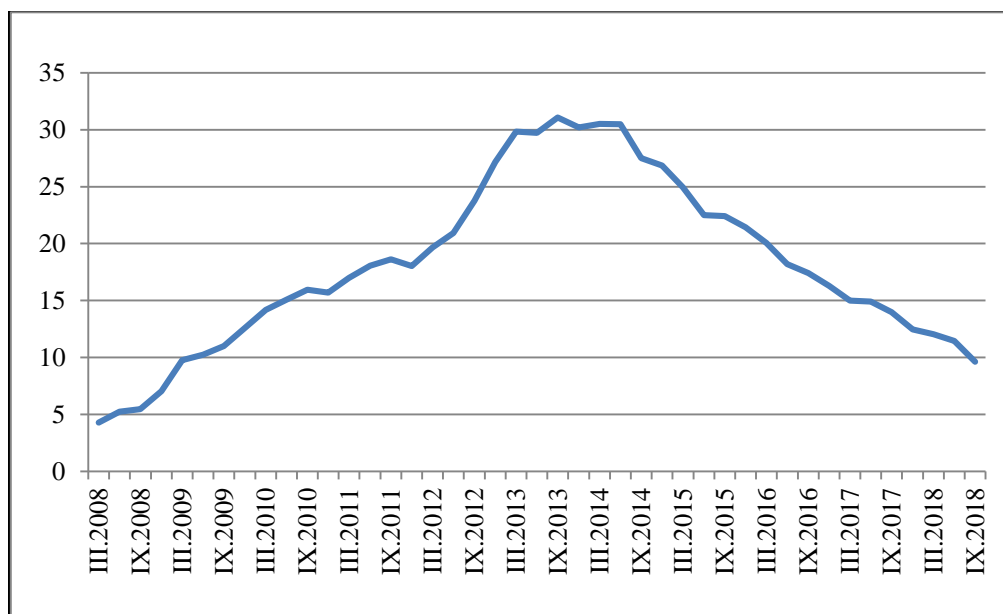
Графика 3. Темпове на прираст на годишна база на обема на потребителските кредити през периода март 2009 – септември 2018 г. (%)

Вследствие на негативните ефекти от световните кризисни процеси кредитната активност при потребителското кредитиране в

страната отслабва дотолкова, че в периода четвърто тримесечие на 2009 г. – първото тримесечие на 2013 г. като цяло се наблюдава отрицателен темп на прираст на годишна база на общия обем на потребителските кредити, отпуснати от търговските банки и дружествата, специализирани в кредитиране.

През по-голямата част от този период отрицателните стойности са резултат на спада на банковите потребителски кредити (вж. Графика 3).

Поради проявлението на проблемите в икономиката вследствие на последната глобална криза много домакинства започват да изпитват сериозни затруднения при изплащането на своите задължения, което води до нарастване на необслужваните кредити. В периода след началото на последната глобална криза качеството на кредитите, отпуснати от небанковите кредитиращи дружества в България, се влошава драстично (вж. Графика 4).

Източник: БНБ (други финансови институции: дружества, специализирани в кредитиране); собствени изчисления.

Забележка: БНБ не публикува данни за необслужваните кредити по видове кредити.

Графика 4. Дял на необслужваните кредити в общия обем на вземанията по кредити на дружествата, специализирани в кредитиране, през периода март 2008 – септември 2018 г. (%)

Повишаването на безработицата и очакваните по-ниски доходи могат да доведат до отлагане на потреблението и инвестициите, което

ограничава търсенето на кредити, но в краткосрочен план може да има и стимулиращ ефект върху кредитното търсене поради липсата на алтернативни източници на финансиране или самоосигуряване срещу потенциален бъдещ недостиг на ликвидност на икономическите агенти (Calani, Garcia & Oda, 2010).

От началото на 2013 г. се наблюдава възстановяване на потребителското кредитиране в сектора на бързите кредити. През последните години небанковите кредитиращи дружества в България получават все по-широка популярност. От средата на 2015 г. до края на 2016 г. се наблюдава висок и относително стабилен темп на прираст на годишна база на тези кредити – между 20.2% и 22.5%.

Към средата на 2016 г. потребителските кредити, отпуснати от банкови и небанкови институции в България, представляват общо 12.7% от brutния вътрешен продукт на страната, докато при повечето от останалите източноевропейски страни този процент е между 7% и 10%, което означава, че пазарът на потребителски кредити у нас е добре развит (УниКредит Булбанк Кънсюмър Файненсинг, 2016).

В условията на плавно възстановяване на икономиката на страната през периода второ тримесечие на 2013 г. – трето тримесечие на 2018 г. темпът на прираст на годишна база на общия обем на банковите потребителските кредити и потребителските кредити от специализирани в кредитиране дружества е положителен.

През преобладаващата част от периода второ тримесечие на 2013 г. – четвърто тримесечие на 2016 г. този положителен темп на прираст е реализиран благодарение високия растеж на небанковите потребителски кредити, който неутрализира намалението на банковите потребителски кредити.

Това развитие е резултат както на по-строгите регулации, при които банките осъществяват своята дейност, и на „претоварването“ им с промени в регулаторния ред, така и на редица предимства, които компаниите за бързи кредити осигуряват на своите клиенти в сравнение с банките.

Тук трябва да се отбележи сравнително опростената процедура по кандидатстване и одобрение на небанковите потребителски кредити. Ползвателите на потребителски кредити от специализираните в кредитиране дружества обикновено получават съответната сума в много кратък срок след кандидатстването – най-често в рамките на няколко часа.

В сравнение с банковите кредити достъпът до небанкови кредити като цяло е по-лесен. Сред редицата фактори, с които е свързана положителната динамика на небанковите потребителски кредити, са гъвкавостта на небанковите кредитори и удобството, което те предлагат при кредитирането – те предлагат своите кредитни продукти по домовете, онлайн и по телефона.

Значителна част от потенциалните кредитополучатели нямат или имат затруднен достъп до банкови кредити, защото са безработни или без официална трудова заетост, т.е. заети са в сивия сектор и не могат да докажат своите доходи.

До въвеждането на законовите промени през 2014 г., касаещи ГПР, той често достига, а понякога и надхвърля трицифрени стойности при кредитните продукти от небанкови кредитиращи дружества поради високия риск, поеман от тях при опускането в повечето случаи на необезпечени заеми (Иванова, 2014). Съгласно нормативната уредба в областта на потребителското кредитиране ГПР не може да надхвърля 50% у нас през последните години⁴.

Въпреки наложените ограничения относно размера на ГПР, на практика небанковите кредитори успяват да намерят начини да ги заобиколят. Практиката показва, че след законовите изменения небанковите кредитни дружества започват да начисляват някои такси, които не се включват при изчисляването на ГПР, като например такса за предоставяне на гарант (когато клиентът не може да осигури две лица, които да поръчителстват за него) и такса за експресно обработване на молбата за кредит (Нейчев, 2018).

Независимо от изключително силната конкуренция в сектора на небанковите кредитиращи дружества цената на тези кредити остава висока, което е свързано главно с риска, който поемат, и удобствата, които предлагат на клиентите си. Въпреки значително по-високата цена (по-високият ГПР) на небанковите потребителски кредити в сравнение с банковите кредити и сериозното поевтиняване през последните години на банковите потребителски кредити небанковите кредити продължават да са предпочитани от редица кредитополучатели. Голяма част от тези потребители са с висок рисков профил, не могат да отговорят на по-стриктните изискванията на банките и за тях това е единствената практична алтернатива. Клиентите на небанковите кредитиращи дружества много често заемат малки по размер суми за кратък срок.

Проблем, който трябва да се постави тук, е, че много от ползвателите на потребителски кредити от небанкови кредитни институции нямат или имат много ниска финансова грамотност. В много случаи клиентите на небанковите кредитори не четат внимателно клаузите на съответния договор преди да го подпишат, не полагат усилия да сравнят оферти, а дори и изобщо не четат договорите, които подписват.

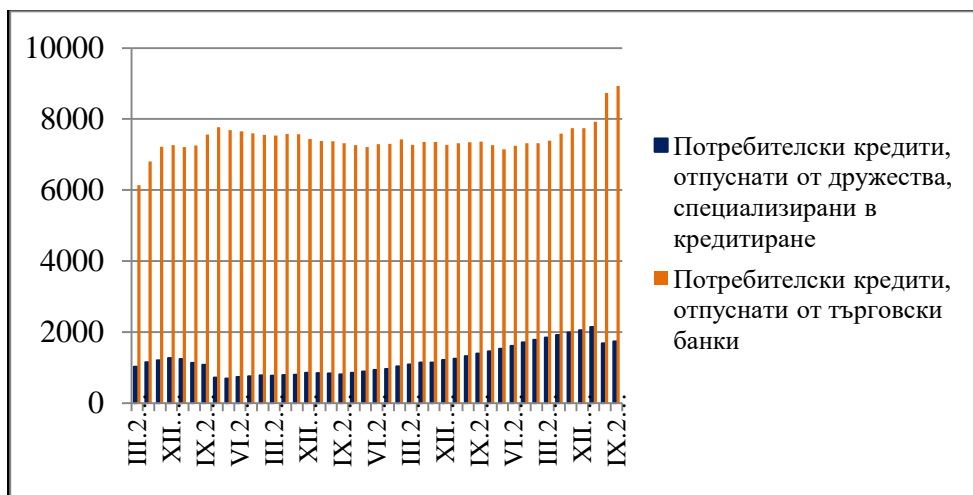
По данни на БНБ (2019) обемът на кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества, достига рекордните 2.15 млрд. лв. в края на март 2018 г. (вж. Графика 5).

---

⁴ БНБ не публикува данни за средния ГПР по потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране.

Въпреки отбелязаните високи темпове на прираст на обема на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества, реализираният обем остава далеч от този на банковите потребителски кредити.

По данни на БНБ (2018; 2019) в края на септември 2018 г. обемът на потребителските кредити, отпуснати от дружествата, специализирани в кредитиране, намалява до 1.74 млрд. лв., а този на потребителските кредити, отпуснати от банките, нараства до 8.93 млрд. лв.

Източник: БНБ (парична статистика: кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД; други финансови институции: дружества, специализирани в кредитиране).

Графика 5. Обем на потребителските кредити, отпуснати от специализираните в кредитиране дружества и от търговските банки, през периода март 2008 – септември 2018 г. (млн. лв.)

От началото на 2017 г. темпът на прираст на годишна база на потребителските кредити, отпуснати от компаниите за бързи кредити, започва да се забавя, а през второто и третото тримесечие на 2018 г. вече е отрицателен. В края на третото тримесечие на 2018 г. той възлиза на -12.7%. В същото време се наблюдава силна кредитна активност в сегмента на банковите потребителски кредити (вж. Графика 3). В края на септември 2018 г. темпът на прираст на годишна база на потребителските кредити, отпуснати от банките у нас, се ускорява до 15.4%.

Тези посоки на развитие са свързани с няколко ключови фактора. В условията на нарастване на заетостта и трудовите възнаграждения, от една страна, домакинствата могат да финансират по-голяма част от разходите си със собствени средства, а от друга страна, достъпът на физическите лица до банков кредит става по-лесен. През последните годи-

ни банките значително подобряват ценовите условия по предлаганите от тях потребителски кредити. Тук следва да се отбележи и наблюдава през последните две години тенденция на навлизане на банките в сегмента на бързите кредити (Илиева, 2018).

Въз основа на казаното може да се заключи, че част от клиентите от сектора на небанковите кредити се пренасочва към банките. Фактор, оказващ негативно влияние върху динамиката на потребителските кредити, са извършените продажби и отписвания на кредити. Тези действия на кредиторите допринасят за силното понижаване дела на необслужваните небанкови потребителски кредити. Същевременно положителните тенденции на пазара на труда, наблюдавани през последните няколко години, оказват положително влияние върху способността на домакинствата да обслужват редовно задълженията си.

Заключение

Въпреки направените промени в законовите разпоредби относно потребителския кредит през анализирания период в страната, допринасящи за повишаване на потребителската защита, има какво още да се направи в тази посока. Удачно би било, т.нар. бързи кредити да бъдат уредени със самостоятелен закон у нас. Също така не е достатъчно, потребителите да разчитат единствено на действащата нормативна уредба относно защитата на своите права. Защитата на интересите на потребителите е свързана и с полагането на повече усилия от страна на различни институции и организации в посока повишаване на финансовата култура на населението.

През последните години потребителското кредитиране, осъществявано от небанковите кредитиращи дружества в страната, се развива динамично. През изследвания период потребителите опознават по-добре продукта „бърз кредит“.

Засилването на конкуренцията на пазара на потребителските кредити през последните години води до обогатяване на гамата от продукти, свързани с потребителското кредитиране, и налага прилагането на индивидуален подход към клиентите. Силната конкуренция е стимул за кредиторите да бъдат все по-иновативни, по-гъвкави и по-достъпни за клиентите си.

При запазване на тенденциите на увеличаване на заетостта и трудовите възнаграждения може да се очаква, домакинствата да продължат да формират оптимистични очаквания за бъдещото си финансово състояние, а оттам да се засилва и склонността им да заемат средства за финансиране на потреблението и инвестициите си.

Съществува потенциал за растеж както на банковите, така и на небанковите потребителски кредити в страната.

В случай на продължаване на благоприятните тенденции на трудовия пазар би могло, в краткосрочен план да се очаква по-слаба кредитната активност при небанковото кредитиране в сравнение с банковото кредитиране. Основания за тези очаквания дават също така фактите, че банките активно навлизат на пазара на бързите кредити и пониската цена на банковите кредити в сравнение с небанковите кредити.

Цитирана и използвана литература

- БНБ (2017). *Информация за финансови продукти и услуги (Кратък наръчник на ползвателя)*. София, август 2017 г.
- БНБ (2018). *Кредити на нефинансови предприятия, домакинства и НТООД*. Изтеглено на 30.12.2018 г. от http://pls.bnb.bg/bnb/dd/Loans_Non-financial_Corp.nsf/fsWebIndexBG.
- БНБ (2019). *Вземания по кредити на дружествата, специализирани в кредитиране*. Изтеглено на 11.01.2018 г. от <http://www.bnb.bg/Statistics/StOtherFinancialInstitutions/StLendingCorporations/index.htm>.
- Директива 2008/48/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 23 април 2008 година относно договорите за потребителски кредити и за отмяна на Директива № 87/102/ЕИО на Съвета (2008). Обн. Л ОВ, бр. 133 от 22 май.
- Закон за потребителския кредит (2010). Обн. ДВ, бр.18 от 5 Март.
- Иванова, М. (21 8 2014 г.). *Усложняването на бързите заеми. Небанковото финансиране остава скъпо, но вече е и по-трудно достъпно*. Изтеглено на 2.12.2018 г. от https://www.capital.bg/biznes/finansii/2014/08/21/2365806_uslojniavaneto_na_burzite_zaemi/.
- Илиева, В. (2018). Флиртът с бързите кредити. Банките все повече се насочват към кредитиране на домакинствата в търсене на доходност. Това обаче крие рискове при обръщане на лихвения цикъл. *K10: най-добрите банки в България. Капитал*, 61-62.
- Нейчев, Н. (2018). По-бърз, но и по-скъп. Компаниите за бързи кредити налагат някои такси за услуги, които не се включват в ГПП и така той може да стане над 50%. *Капитал*, бр. 22, 62-63.
- Трифонов, С. (2015). *Управление на риска в банката*. София: Тракия М. УниКредит Булбанк Кънсюзър Файненсинг (29 6 2016 г.). *Все по-често теглим потребителски кредити за рефинансиране на стари заеми или доплащане на жилища*. Изтеглено на 1.12.2018 г. от <https://www.unicreditbulbank.bg/bg/za-nas/novini/vse-po-chestoteglim-potrebitelski-kredit/>.
- Calani, M., Garcia P. & Oda D. (2010). Supply and Demand Identification in the Credit Market. *Central Bank of Chile Working Papers*, 571.

НАРОДНОСТОПАНСКИ АРХИВ

ГОДИНА LXXII, КНИГА 1 – 2019

СЪДЪРЖАНИЕ

Янко Ч. Христозов

Води ли въвеждането на еврото до висока инфлация?

Мит или факт? / 3

Хорациу Дан

Присъединяването към еврозоната – изследване на реалната и

структурната конвергенция в Румъния, България и Хърватия / 22

Елена П. Ралинска

Моделиране на източниците на стойност при банките и оценяване по

метода на сконтираните парични потоци / 38

Ангел Г. Ангелов

Публични разходи за образование в страните – членки на ЕС: клъстерен

анализ / 59

Валя Н. Василева

Развитие на потребителското кредитиране от небанковите кредитиращи

дружества в България / 76

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор
Проф. д-р Георги Иванов – зам. главен редактор
Проф. д-р Йордан Василев
Доц. д-р Искра Пантелеева
Доц. д-р Стоян Проданов
Доц. д-р Пламен Йорданов
Доц. д-р Румен Лазаров
Доц. д-р Венцислав Василев
Доц. д-р Анатолий Асенов
Доц. д-р Пресияна Ненкова

МЕЖДУНАРОДЕН СЪВЕТ:

Проф. д-р ик.н. Михаил А. Ескиндаров – Ректор на Финансовия университет при Правителството на Руската федерация – федерална държавна образователна институция за професионално образование, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р Кен О'Нийл – Почетен професор към Департамента по маркетинг, предприемачество и стратегии на Университет Ълстер, Северна Ирландия и председател на борда на директорите на Школа за социални предприятия в Ирландия.

Проф. д-р Ричард Торп – Професор по развитие на управлението, Бизнес школа на Университета Лийдс, Великобритания.

Проф. д-р ик.н. Григоре Белостечник – Ректор на Молдовската академия за икономически изследвания, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Михаил Ив. Зверяков – Ректор на Одеския държавен икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Олена Непочатенко – Ректор на Умански национален аграрен университет (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Дмитрий Лукьяненко – Ректор на Киевски национален икономически университет „Вадим Гетман“ (Украйна).

Проф. д-р ик.н. Андрий Крисоватий – Ректор на Тернополски национален икономически университет, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Проф. д-р ик.н. Йон Кукуй – Супервайзор на докторски програми в областта на счетоводството и финансите в университета Валахия – гр. Търговище, Румъния, Доктор Хонорис Кауза на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Доц. д-р Мария Кристина Стефан – Директор катедра „Мениджмънт – Маркетинг“, Университет „Валахия“ - гр. Търговище, Румъния.

Доц. д-р Анисоара Дуика – Катедра „Мениджмънт“, Университет „Валахия“ – гр. Търговище, Румъния.

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор на български език

Ст. преп. Венцислав Диков – координатор и ръководител на екипа за превод, стилев редактор и преводач

Ст. преп. д-р Петър Тодоров – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Маргарита Михайлова – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Румяна Денева – преводач и стилев редактор

Ст. преп. Иванка Борисова – преводач и стилев редактор

Деяна Веселинова – технически секретар

Благовеста Борисова – графичен дизайн и уеб публикуване

Адрес на редакцията:

5250 Свищов, ул. „Ем. Чакъров“ 2

Проф. д-р Андрей Захариев – главен редактор

☎ (+359) 889 882 298

Деяна Веселинова – технически секретар

☎ (+359) 631 66 309, e-mail: nsarhiv@uni-svishtov.bg

Благовеста Борисова – компютърен дизайн

☎ (+359) 882 552 516, e-mail: b.borisova@uni-svishtov.bg

© Академично издателство „Ценов“ – Свищов

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов

ISSN 0323-9004

НародноСТОПАНСКИ архив

Свищов, година LXXII, книга 1 - 2019

Води ли въвеждането на еврото до висока инфлация? Мит или факт?

Присъединяването към еврозоната – изследване на реалната и структурната конвергенция в Румъния, България и Хърватия

Моделиране на източниците на стойност при банките и оценяване по метода на сконтираните парични потоци

Публични разходи за образование в страните – членки на ЕС: клъстерен анализ

Развитие на потребителското кредитиране от небанковите кредитиращи дружества в България

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“

СВИЩОВ

Изисквания при депозиране на статии за сп. „Народностопански архив“

1. Обем: статии от 12 до 25 страници

2. Депозиране на материалите: на хартиен носител и в електронен вид като приложен файл на E-mail: NSArhiv@uni-svishtov.bg

3. Технически изисквания:

- изпълнение Word 2003 (минимум);
- размер на страницата – А4, 29-31 реда и 60-65 знака на ред;
- разстояние между редовете 1,5 lines (At least 22 pt);
- шрифт – Times New Roman 14 pt;
- полета – Top - 2.54 cm; Bottom - 2.54 cm; Left - 3.17 cm; Right - 3.17 cm;
- номерация на страницата – долу вдясно;
- текст под линия – размер 10 pt;
- графики и фигури – Word 2003 или Power Point.

4. Оформление:

- наименование на статията, име на автора, академична длъжност, научна степен – шрифт Times New Roman, 14 pt, с големи букви Bold – центрирано;

- наименование и адрес на местоработата; телефони за контакти и E-mail;

- резюме на български език в обем до 15 реда; ключови думи – от 3 до 5;

- **JEL** класификация на публикациите с икономически характер (<http://ideas.repec.org/j/index.html>);

- основен текст (изложение);

- таблиците, графиките и фигурите се вграждат софтуерно в текста (да позволяват езикова корекция и превод на английски). Цифрите и текстът вътре в тях се изписват с шрифт Times New Roman 12 pt;

- формулите се създават с Equation Editor.

5. Правила за цитиране: от 01.01.2017 г. в периодичните издания на СА „Д. А. Ценов“ – Свищов за библиографско цитиране на информационни източници ще се използва **APA Style**. Неговите изисквания са поместени тук: <http://www.uni-svishtov.bg/default.asp?page=page&id=71> и тук: <http://www.apastyle.org/>.

Всеки автор носи отговорност за отстояваните идеи, съдържанието и техническото оформление на своя текст.

6. Ръкописите на нехабилитирани преподаватели се придружават от препис на протокол от катедрата, обсъдила и предложила научната разработка за публикуване.

От 1 януари 2017 г. заглавието на списанието на английски език е „Economic Archive“, като заменя транслитерираното наименование “Narodnostopanski archiv”, използвано до края на издателската 2016 г.

Авторите на публикуваните материали на страниците на списание „Народностопански архив“ носят отговорност за тяхната автентичност.

От Редакционния съвет

www.uni-svishtov.bg/NSArhiv